

Vihar egy-egy pohár narancsszörpben...

Fehér Ferenc

DEBRECZENI JÓZSEF: CSODABOLT, FORUM KÖNYVKIADÓ, NOVI-SZÁD, 1959

Debreceni József „Csodabolt” címmel gyűjtötte kötetbe évek során át lapokban közölt — s mindjárt idekvánkozik a megállapítás: remekbeszabott. — ún. rövid-frásait, melyek között az olvasó a tárcát és a karcolatot épp úgy megtalálja, mint a széljegyzetet, az útirajzot, vagy az írói portrét.

A „Csodabolt” írója gyakorlottan és hivatottan alkot e felénk meglehetősen elhanyagolt, elfeledett műfajokban. Ezek az frások első születésükkor, a lapok főként napi időszerűsége számot tartó sivatagában mindig kedves megállót, kellemes oázist nyújtanak az olvasónak; így, kötetbegyűjtve pedig egészen sajátos írói világot fednek fel.

S épp ez indokolja kiadásukat.

Hiszen az apró életkockák, az egyes frások különös, majdnem lélegzetelállító keskenyfilmmé futnak össze olvasás közben.

„Keskenyfilm mindnyájunkról” — jegyzi meg találóan Debreczeni egyik karcolat-sorozatának címében. Sokat mondanak a következő ciklus-elneve-

zések is: „Szókimondó baedecker”, „A palack meg a szellem”, „Scripta manent”.

Glosszák, képek, útirajzok, majd íróról, frásokról, irodalomról szóló valómások, szellemes vagy bátor reflexiók, karcolatok, tárcák váltakoznak a könyv lapjain az elegáns társalgó, a sohasem okoskodó, csak mindig okos, a sohasem könnyű, csak könnyed stilszta ragyogó modorában.

S a játék, amit az író és az élet együttesen rendeznek — felvételeznek ró-lunk, emberekről, s az élet sokdimenziójú tájairól — ritkán veszít művészi intenzitásából. Regénytémák amorf kö-zeteiből csiszol karcolat-kristályokat, de nem érezzük úgy, mintha ezt azért tenné, mert erejéből nem futja nagyobb írói vállalkozásokra...

Az ötvösművésztől sem kérjük szá-mon, miért nem önt harangot.

Máskor egy-egy utazás felvillanó hangulatát vagy elfutó képét ragadja meg és a nagy tájékozottságú, gazdag életélményű író asszociatív képességeivel duzzasztja fel nagy emberi témává. Minden helyzetből azt látja meg, ami az író számára a legfontosabb; s egy-egy megkapó írói meglátása válik írá-sainak rügójává.

„Személyvonat, fapados osztály” — A karcolat címe nyilván változtatás nélkül került át az író jegyzetfüzetéből e kötetbe, mert a „fapados-osztály” — megjelölésben ott van az írásra ingerlő ötlet és a meditálásra készítő lehetőség nagyszerűsége. S az író, úgy tűnik legalábbis, nem véletlenül kezdi épp így, ilyen tömörítő sokatmondással: „A robogó vasúti kocsi közössége külön kis, tünékeny kollektíva; szinte álomszerű társadalom. Egyedei kiszakadnak a szilárd talaj gondgyökereiből, három-négy lépcsővel magasabbra hágnak, átminősülnek. Feladnak valamit magukból, ugyanakkor felvesznek magukba valamit. Egy ilyen kocsi társadalma: állam az álomban...” Nem „állam”-ban, hanem „Álom”-ban! S ez nem egyszerű szófacsarás, nem tetszelgő játék a szavakkal, hanem felkínálkozó kis ötletcsattanó; a kevés szóval sokatmondás finom művészete.

S a tartalom? — A sápadt kis parasztyerek szüleit vigasztalja, biztatja a fapados osztály közössége, hogy ne féljenek, majd meggyógyul a kisgyerek, s amikor azok leszállnak, elhangzik a gyerek nyomában a kegyetlen őszinteség megjegyzés a kegyes hazugságok után: „Nem éri meg az ősz, szégyenke!...”

Ennyi az egész karcolat. A fapados osztály embereinek erkölcsstanába nyertünk bepillantást? Talán. Az író mindenestre nem oktató szándékkal, nem szociológiai előtanulmányokkal nyúlt témájához, hanem egy ötlet vált benne élménnyé, s megírása közben akaratlanul is „elárulta” önmagát is.

Igaz olvasói élmény, friss szellemi élvezet minden egyes írása.

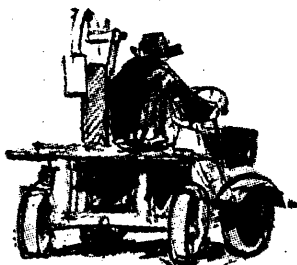
Egyként ragadja meg figyelmünket, amikor a lépcsőházakban kifüggesztett lakók-listájáról cseveg; amikor az alkotó írónak arról az érzékenységről beszél, hogy nem mindegy: miről, hanem az is fontos, hogy mivel és milyen papírra ír; amikor a játékboltok hajdani és mai kirakattükrében gyermekkorának képzeit idézi; amikor a kortárs tájékozottságával és rokonszenves kiállásával írónak mondja el azt, amit évfordulók kapcsán nem mindig mond el a rendszerint konvencionális időszerű megemlékezés...

Egy-egy karcolata szemképráztató stílusgyakorlat.

Könyvét olvasva, az ember nem szabadulhat attól az érzéstől, hogy legtöbb írását a költő eszközeivel építette fel, s néhány, könnyű megoldásokra hajlamos, fésületlen fiatal írónk az írói elegancia, a stílustömörség iskolapéldáit tanulmányozhatná e kötet írásaiban.

Vihar egy-egy pohár vízben, narancs-zörpben vagy — ritkábban — óborban!... Így jellemezhetnénk a tárcaíró Debreczeni írásművészetét. Még akkor is, ha ez a vihar nem tépázza meg, nem borzolja fel érzéseinket, hanem csak eltölt az írói lélek csodabolt-fűszeres tájairól felénk suhogó szelek sokszólamú muzsikájával.

Legtöbb figyelemre tarthat számot a „Szókimondó baedecker”-ciklus, ahol tájak, történelmi korszakok hangulata, emberi mentalitások rajzai váltakoznak az impresszióit és találkozásait örök nagy emberi (vagy irodalmi) perspektívából elemző író tolla alatt.

Hungary